

Rola zabawy w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym

Wiek przedszkolny często nazywany jest wiekiem zabawy. Spełnia ona w tym okresie ważne funkcje i zadania. Zabawa jest ważnym składnikiem rozwoju intelektualnego, fizycznego, emocjonalnego i społecznego małego dziecka. Elizabeth Hurlock wymienia cztery zasadnicze funkcje zabawy:

- **funkcja kształcąca** - dziecko w zabawie kształci swoje zmysły, doskonali sprawność motoryczną, wzbogaca wiedzę o świecie, a także wiedzę o sobie samym, to znaczy poznaje swoje możliwości i uczy się je oceniać.
- **funkcja wychowawcza** - dziecko szczególnie w zabawach grupowych przyswaja różne normy, uczy się przestrzegania reguł postępowania w różnych sytuacjach, uczy się przestrzegania umów z innymi ludźmi.
- **funkcja terapeutyczna** , inaczej korekcyjna – w zabawie dziecko ma możliwość z jednej strony uwolnienia się od dręczących je napięć, emocji, a z drugiej uczy się różnych sposobów wyrażania swoich uczuć oraz rozwiązywania swoich problemów osobistych.
- **funkcja projekcyjna** - dzięki temu, że w zabawie dziecko wchodzi w różne sytuacje, wykonuje różne zadania, pełni różne role, a więc ujawnia pośrednio przez te wszystkie środki wiele swoich możliwości, dorosły może odkryć i lepiej poznać różne problemy dziecka. Wnikliwe obserwowanie dziecka w trakcie różnych zabaw umożliwia poznanie wielu dotąd ukrytych mocnych i słabych stron dziecka. Pozwala na odkrycie możliwości dziecka, tego, na co je stać w różnych sytuacjach.

Psychologowie zajmujący się aktywnością dziecka od dawna klasyfikowali zabawy wyróżniając ich rodzaje. W. Okoń wyróżnia w „Słowniku pedagogicznym” następujące rodzaje zabaw:

- **zabawa dydaktyczna** - zabawa wg wzoru opracowanego przez dorosłych, prowadząca z reguły do rozwiązania jakiegoś założonego w niej zadania; najczęściej gra umysłowa, której celem jest rozwijanie zdolności poznawczych. Do zabaw dydaktycznych zalicza się m.in. loteryjki, układanki, rebusy, krzyżówki oraz gry stolikowe, np. chińczyk, domino czy warcaby.
- **zabawa konstrukcyjna** - zabawa polegająca na budowaniu różnych obiektów, z klocków lub innych elementów, np. domów, zagród, maszyn, środków lokomocji itp. Do zabaw konstrukcyjnych zalicza się również rozbieranie różnych przedmiotów i ponowne ich składanie.
- **zabawa ruchowa (gra ruchowa)** - zabawa wymagająca od uczestników częstych zmian miejsca, stosownie do obowiązujących w niej reguł, w szczególnym stopniu rozwijająca funkcje motoryczne dzieci i młodzieży oraz wdrażająca do przestrzegania obowiązujących reguł. Do zabaw ruchowych zalicza się m.in. gry w berka, komórki do wynajęcia, w klasy, w dwa ognie.
- **zabawa tematyczna (zabawa twórcza)** - zabawa w granie roli, umożliwiająca dzieciom fikcyjne spełnianie społecznych funkcji, wykonywanych przez

przedstawicieli różnych zawodów. Zrealizowanie przyjętej roli lekarza, kierowcy, nauczyciela, górnika staje się dla dzieci osiągnięciem celu i przyczyną wywołanego przez to zadowolenia. Zabawy te, szczególnie absorbują dzieci w wieku przedszkolnym.

W.Dyner uzupełnia rolę i funkcję zabaw wskazując, że zabawy przyczyniają się także, np. do wzbogacenia mowy, poza tym podnoszą osobowość na swoisty, wyższy poziom:

- przyzwyczajają do działań w zespole;
- uczą kontrolować swoje zachowanie;
- wyrabiają poczucie zbiorowej odpowiedzialności;
- rozwijają uczucie przyjaźni i solidarności;
- pomagają w ograniczeniu egoistycznych dążeń.

Zabawa jest działaniem dobrowolnym pozbawionym przymusu z zewnątrz , a jej celami jest wyłącznie rozrywka. Może pełnić także inne uzupełniające role np. edukacyjno-wychowawcze. Zabawa pełni różnorodne funkcje – uczy, wychowuje, pozwala poznawać świat, odkrywać własną tożsamość. Działania i czynności składające się na zabawę są rodzajem procesów zmierzających do konkretnego celu i wyniku. Posiadają organizację i strukturę.

Kolejną korzyścią płynącą z zabawy jest radość z naśladowania i samodzielnego zmieniania rzeczywistości. Jednym słowem, zabawa pozwala dziecku na twórczą i rozwijającą aktywność, samodzielne działanie. Zabawa uważana jest za coś tak oczywistego w życiu dziecka , że za zwyczaj nie zastanawiamy się jak ważną funkcję pełni ona w dziecięcym rozwoju. Pozwólmy zatem się dzieciom bawić w to co najbardziej lubią . Przyniesie to pozytywny wpływ na ich rozwój.

Rolę zabawy możemy podzielić na następujące kategorie:

- znaczenie fizyczne – zabawa jest formą aktywności ruchowej , która dodatkowo wpływa na rozwój mięśni całego ciała, zabawa pozwala także dziecku na pozbycie się negatywnych emocji (np. gniew , złość itd.) – dzięki niej wyładowuje się nadmiar energii, która tłumiona powoduje napięcie, nerwowość i drażliwość.

- znaczenie dydaktyczno – edukacyjne – zabawa kształci, dziecko poznaje kształty, barwy, strukturę przedmiotu, uczy się ich znaczenia ; w późniejszym okresie dzięki zabawie dziecko poznaje podstawy rzeczywistości , w której żyje , uczy się najważniejszych czynności, próbuje, eksperymentuje, bada, i porównuje, osiąga wiedzę, nabywa wiadomości, poznaje związki przyczynowo- skutkowe;

- znaczenie terapeutyczne - dziecko uwalnia się od napięć , które powodują w nim ograniczenia nakładane przez środowisko, np. przymus bycia w pewnych sytuacjach „ spokojnymi i grzecznymi” , zabawa ułatwia wyrażenie uczuć, może rozładowywać lęki, zaspakaja życzenia i pragnienia dziecka nie możliwe do zrealizowania w życiu codziennym; podczas zabawy dziecko może planować, układać scenariusze, wcielać się w rolę, co ułatwia mu rozwiązywanie ważnych w życiu dziecka osobistych problemów;

- znaczenie wychowawcze, dziecko dowiaduje się zarówno i domu jak i w szkole , co jest dobre a co złe, jednak dopiero grupa skłania je do przyjęcia norm moralnych – dziecko wie że w zabawie grupowej nie może oszukiwać, musi być prawdomówne, opanowane mimo przegranej, rzetelne, solidne, i itd., aby zaakceptowała je grupa, o wiele mniej tolerancyjna dla wykroczeń niż dorośli – dlatego też podczas zabawy przyswaja sobie normy moralne szybciej niż np. w domu czy w szkole.

M. Marchewa – Pichlińska podkreśla z kolei, że zabawa jest podstawową formą manifestacji aktywności dziecka. Zwraca uwagę nie tylko na jej znaczenie dla zdrowia psychicznego, ale także dla stymulacji procesów rozwojowych, które bez zabawy nie mogły by normalnie przebiegać. Akcentuje ona, że zabawa z jednej strony umożliwia dziecku przystosowanie się do otoczenia, z drugiej zaś – - warunkuje przekształcanie zarówno siebie jak i otaczającego dziecko świata. Działania i czynności składające się na zabawę są bowiem rodzajem procesów zmierzających do konkretnego celu i wyniku. Posiadają organizację i strukturę.

Autorka ta wyróżnia trzy aspekty działania:

- działanie jako źródło poznania;
- działanie jako sprawdzian poznania;
- działanie jako czynnik rozwoju umysłu dziecka.

M. Marchewa – Pichlińska zwraca uwagę przede wszystkim na samo edukacyjny charakter rozwoju dziecka poprzez zabawę według niej składa się on z następujących etapów:

- dziecko wyodrębnia i obserwuje przedmiot swojej działalności np. zabawką;
- dziecko poznaje warunki, w których owa zabawka działa i uświadamia sobie, że zależy od nich wynik jego działania;
- dziecko uświadamia sobie skutki działania stwierdzając rodzaj przeobrażeń, którym uległ ów przedmiot;
- dziecko próbuje odzwierciedlić sposoby i metody, którymi posługują się dorośli, by osiągnąć właściwy wynik działania;
- dziecko podczas działania poznaje własne pragnienia i motywy oraz poziom możliwości i umiejętności rozwiązywania zadań. (Marchewa- Pichlińska M.,s,11)

K.Tyborowska definiuje zabawę jako podstawową formę aktywności dziecka, mającą swoje źródło w rzeczywistości społecznej. Jest to czynność celowa i społecznie uwarunkowana. Zabawa zapewnia dziecku przyjemność, która związana jest z odbiorem rozmaitych wrażeń. Łączy się z tym satysfakcja z osiągniętych celów.

K.Tyborowska (wyróżnia zatem następujące funkcje zabawy:

- aktualizacja, kształcenie i doskonalenie funkcji psychicznych;]
- nabycie i poszerzenie wiedzy o świecie;
- udoskonalenie umiejętności potrzebnych do rozwijania celowego i skutecznego działania;
- rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego;
- kształtowanie postaw społeczno-moralnych.

B. vom Wege i M. Wessel podkreślają natomiast, że zabawa to podstawa i warunek wszelkich procesów kształceniowych i wychowawczych. Według tych autorek zabawa twórczo wpływa na emocjonalno-afektywne, poznawcze, socjalne psychomotoryczne sfery rozwoju. Bawiąc się dziecko konstruuje jakby swoistą rzeczywistość alternatywną, w której bezpiecznie ćwiczy swe umiejętności i eksperymentalnie wypróbuje setki możliwości. Zabawa pełni zatem następujące funkcje:

- dziecko naśladuje zaobserwowane wcześniej sytuacje i w ten sposób informuje innych o sobie i własnych problemach;

- zabawa pomaga znaleźć rozwiązania osobistych problemów;
- zabawa zaspakaja potrzebę aktywności i swobodnego poruszania się;
- wzmacnia pewność siebie (np. poprzez przyjemność płynącą ze swojej zręczności);
- kreatywnie działa na umysł, pozwala twórczo rozwijać wyobrażenia, pomysły i fantazji;
- socjalizuje (bawiąc się dziecko doświadcza społecznych sposobów zachowania się – uczy się rozwiązywać konflikty, zawierać układy, być gotowym do niesienia pomocy, okazywać solidarność, partnerstwo i integrację oraz przejmować odpowiedzialność).